

ФІЛАТОВА
Любов Сергіївна

УДК 330

ЯНОВА
Даніель Анатоліївна
danielyanova@gmail.com

**ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТАРІННЯ
НАЦІЇ**

**ECONOMIC ASPECTS OF NATIONAL
AGING**

асистент, Вінницький
національний технічний
університет

студент, Вінницький
національний технічний
університет

Старіння нації це демографічний процес, який спричинений макроекономічними деформаціями, новими технологіями, змінами моделей праці та соціальних норм, що є важко передбачуваним для суспільства. Процес старіння нації в сучасному світі поширене і масове явище, зокрема в Україні інтенсивно зростає та призводить до впливу на економічні та соціальні показники розвитку держави. Даний демографічний процес, може спричинити непередбачені соціально-економічні проблеми нинішніх та майбутніх поколінь. В цій статті проаналізовано економічні аспекти старіння нації, визначено проблеми, та шляхи запобігання даного процесу. Авторами було досліджено та приведено статистичні дані, досліджено аспекти та причини та виділено наслідки процесу старіння нації, в результаті чого було сформовано авторський алгоритм та досліджено концепцію «успішного старіння». Авторами визначено, що процес старіння нації необхідно розглядати, як комплексну проблему з рядом чинників економічних, соціальних, демографічних і лише такий системний підхід до вирішення цього явища дозволить багатоаспектна дослідити та вирішити цю проблему.

Старение нации это демографический процесс, вызванный макроэкономическими деформациями, новыми технологиями, изменениями моделей труда и социальных норм, является трудно предсказуемым для общества. Процесс старения нации в современном мире распространенное и массовое явление, в частности в Украине интенсивно растет и приводит к воздействию на экономические и социальные показатели развития государства. Данный демографический процесс, может вызвать непредвиденные социально-экономические проблемы нынешних и будущих поколений. В этой статье проанализированы экономические аспекты старения нации, определены проблемы и пути предотвращения данного процесса. Авторами были исследованы и приведены статистические данные, исследованы аспекты и причины и выделены последствия процесса старения нации, в результате чего был сформирован авторский алгоритм и исследованы концепцию «успешного старения». Авторами установлено, что процесс старения нации необходимо рассматривать как комплексную проблему с рядом факторов экономических, социальных, демографических и только такой системный подход к решению этого явления позволит многоаспектная исследовать и решить эту проблему.

This demographic process is accompanied by changes in the profiles of macroeconomic deformations, new technologies, changes in labor models and social norms that are difficult to predict and plan for societies. This can lead to unforeseen socio-economic problems for present and future generations. This article analyzes the economic aspects of aging of the nation, identifies problems, and ways to prevent this process. The authors have researched and presented statistical data, investigated aspects and causes and isolated the effects of the aging process of the nation, which resulted in the creation of an author's algorithm and the concept of "successful aging". The authors state that the process of aging of the nation should be considered as a complex problem with a number of factors of economic, social, demographic and only such a systematic approach to solving this phenomenon will allow multivariate research and solving this problem.

Ключові слова: старіння нації, економічний аспект старіння нації, демографічна ситуація

Ключевые слова: старение нации, экономический аспект старения нации, демографическая ситуация

Keywords: aging of the nation, economic aspects, demographic situation

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним з найважливіших демографічних результатів 20-го століття є ступінь старіння населення, який став результатом зниження народжуваності та збільшення виживання. В сучасному світі старіння нації поширене і масове явище. Щодня на планеті при-

близно 200 тисяч людей долають 60 річний віковий рубіж і відповідно ще більше вступають у період старості (75 років і більше). Частка людей похилого віку у віковій структурі населення практично кожної країни світу неухильно зростає. Дане явище є результатом демографічних змін в характері народжуваності, смертності і частково міграції. Цей демо-

графічний процес супроводжують зміна профілів захворювань, макроекономічні деформації, нові технології, зміна моделей праці та соціальних норм, які суспільствам важко передбачити та планувати. Це може спричинити непередбачені соціально-економічні проблеми нинішніх та майбутніх поколінь. Стрімке зростання частки літніх і старих людей у сучасному складі населення зумовлює необхідність вивчення цієї проблеми, чинників, що впливають на даний процес та розробку системи заходів, що допоможуть зменшити його вплив на соціально-економічне становище в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розвиток такого явища, як старіння нації, його особливості розвитку та специфіку розглядали багато вчених, як і українських, так і іноземних. Ця проблематика знайшла відображення в публікаціях таких вітчизняних вчених, як В. Терещук, С. Аксьонов, Н. Фойгт. Актуальність та важливість даної статті підтверджують наступні джерела, авторами, яких детально досліджують проблему та надають їй особливої важливості та необхідності швидкого вирішення [1 - 8].

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою цієї статті є виявлення і дослідження даного явища, як окремого процесу, що є результатом демографічних змін в характері народжуваності, смертності і часткової міграції, та цілої сукупності економічних процесів, що і являється результатом процесу старіння нації. Аналіз економічного аспекту старіння нації, визначено проблеми, та шляхи запобігання даного процесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інституціоналізм, або інституціональна економіка (англ. Institutional economics) - школа економічної теорії, яка розглядає вплив соціальних інститутів, таких як держава, право, мораль, традиції та ін., на прийняття економічних рішень і роль еволюційного процесу. Основоположником інституційної економіки вважається Торстейн Веблен. Сенс інституційного підходу полягає в тому, щоб не обмежуватися аналізом економічних категорій і процесів в чистому вигляді, а включити в аналіз інститути, враховувати позаекономічні фактори. Їх хвилюють не чисто економічні проблеми, а економічні проблеми у взаємозв'язку з соціальними, політичними, етичними і правовими проблемами. Однією із таких проблем, яка підлягає дослідженню саме інституціональної економіки є проблема старіння нації.

В соціумі що зазнав проблем, створених процесом старіння, змінюється не тільки демографічне чи соціальне становище, а й прогресує негативний вплив на економічну складову [1, с.4].

Ситуація демографічного старіння стає державною проблемою, що вимагає відповідного рішення вже в даний час і широкої підготовки на найближчий

період. Люди похилого віку все частіше сприймаються як учасники процесу розвитку, які повинні бути включені в політику та програми на всіх рівнях. У найближчі десятиліття багато країн, ймовірно, зіткнуться з фіскальним та політичним тиском щодо державних систем охорони здоров'я, пенсій та соціальної захищеності для зростаючої кількості населення похилого віку. Зайнятість населення похилого віку, їх бажання працювати призводить до конфлікту поколінь і загострення конкуренції за робочі місця. Вирішити це можливо за допомогою підтримки розвитку приватного бізнесу та малих підприємств.

Старіння населення – зміщення серед розподілу населення за віковою категорією у бік старшого віку. Старіння населення означає скорочення припливу молоді в економіку, а також збільшення демографічного навантаження на працездатне населення з усіма чинниками та наслідками, що з цього слідує [3, с. 7].

Зокрема, на процес старіння впливають наступні чинники: соціальні аспекти; економічні аспекти; охорона здоров'я; культурні варіації; юридичні аспекти.

Економічні аспекти. Результатом зниження здатності до навчання і відповідно до виконання більшості типів робіт, в індустріалізованих суспільствах, старі люди поступово втрачають джерела доходу. Оскільки старе населення вибуває з лав робочої сили, на суспільному рівні це спричиняє, з одного боку, збільшення соціального навантаження на активних працівників, а з іншого – сприяє автоматизації виробництва. Економічні аспекти старіння нації – це відповідні, що відбуваються на економічному розвитку через вплив зміщення серед розподілу населення за віковою категорією у бік старшого віку.

Згідно з соціологічними даними в Україні 15,9 % від усього населення держави становлять люди, чий вік перевищує 65 років, а до 2030 р. ця частка зросте більш ніж до 22 % згідно з прогнозами соціологів [6, с. 13].

Віковий склад населення звичайно зображується у вигляді віково-статевих пірамід, на яких доля населення у кожному віці зображується залежно від віку. На таких пірамідах старіння населення виглядає як зростання долі старих людей зверху піраміди за рахунок молоді унизу. Процес старіння, таким чином, може бути двох типів: «старіння знизу», або зменшення народжуваності, та «старіння зверху», або збільшення середньої тривалості життя. У більшості країн світу старіння знизу є найбільшим з двох факторів, а у пострадянських країнах, включаючи Україну, – єдиним. В Україні старіння населення частково компенсується падінням тривалості життя (з 71 року у 1989 р. до 68 у 2005 р.), як через погіршення медичного обслуговування та збільшення соціальної нерівності, так і через розповсюдження епідемії СНІДу [7, с. 21].

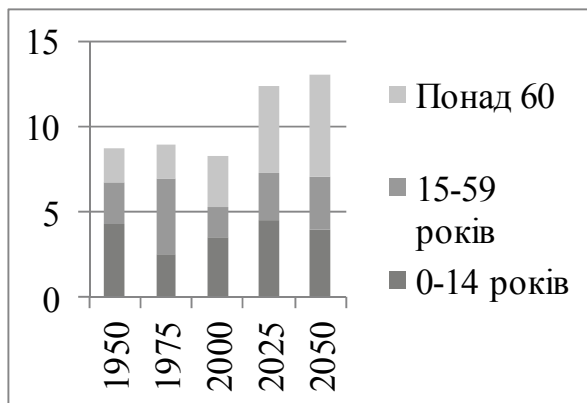

Рис. 1. Кількість осіб старіше 60 років в світі [складено на основі даних Державної служби статистики в Україні [2, с.12]]

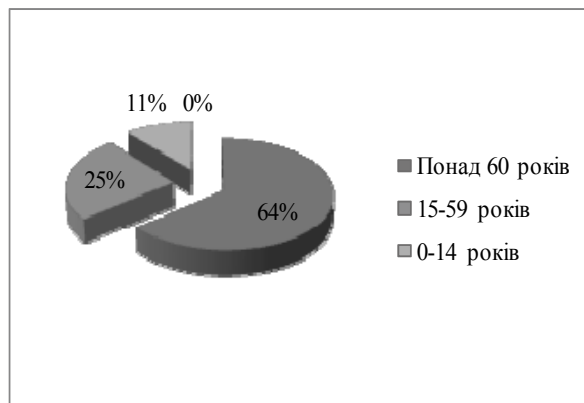

Рис. 2. Вікова структура населення України [складено на основі даних Державної служби статистики в Україні [2, с.17]]

Старіння населення призводить до наступних проблем [7, с. 28].

1. Процес старіння нації супроводжується збільшенням частки пенсіонерів за віковою категорією, відповідно призводить до збільшення частки витрат на пенсійний фонд.

2. Незважаючи на пенсійний вік, більшість населення все ще бажає працювати, а враховуючи наявний рівень безробіття, це серйозна проблема, тому що робочих місць не вистачає навіть населенню працездатного віку.

3. Проблема міграції молодого населення за кордон, втрачається молода робоча сила, відповідно збільшується частка населення старших вікових груп.

4. Старі люди, ймовірно, зберігатимуть гроші замість витратання їх на товари широкого споживання, так як постає проблема в накопиченнях що приводить до значного дефляційного тиску на економіку.

Старіння – соціально зумовлений процес, який відбувається протягом усього життя, тісно пов'язаний зі ступенем адаптації в попередні роки – у молодому і середньому віці. Таким чином, контроль старіння населення та адаптація суспільства до нових умов є найважливішими задачами демографічної політики.

Досліджуючи проблему старіння нації необхідним є дослідження протилежної та бажаної концепції «успішне старіння», яка має бути відправною точкою державних програм та оптимумом економічних досліджень. Концепція «успішного старіння», яка визначає, як найкращим чином повинно протікати старіння, використовуючи сучасні досягнення медицини та геронтології. Комбінація наступних факторів, що повинні супроводжувати «успішне старіння» [8, с. 29]:

1. Низька вірогідність хвороб або інвалідності.

2. Високі можливості до навчання та фізичної діяльності.

3. Активне втягнення у життя суспільства.

4. Незалежність у життя.

5. Фінансову стабільність.

6. Оптимістичний погляд на життя.

Провівши дане дослідження, визначили фундаментальні фактори, що можуть запобігти процесу старіння нації, такі як: підтримка і розвиток інституту сім'ї, створення та формування соціально – економічного сприятливого клімату в суспільстві для позитивної налаштованості громадян на сімейні цінності, що сприятиме народжуваності, та збільшення чисельності населення, регулювання міграційних процесів, покращити умови для в'їзду працездатного населення на територію України, забезпечити сприятливі умови для розвитку малого бізнесу, що породжуватиме створення нових робочих місць і зменшуватиме рівень безробіття, це також дозволить зменшити витік працездатного населення за межі території країни, продумати умови для «старіючого» населення, тобто багато людей вже на даний час намагаються заощаджувати собі на гідну старість, потрібно відповідно розроблені окремо спеціальні програми чи організації щоб допомогти досягти успішного старіння.

Для вирішення цієї проблеми необхідно запропонувати наступний алгоритм, який складається з декількох кроків (рис. 3).

Варто відзначити, що ця проблема посідає провідне місце не лише в економічних, але й в соціальних дослідженнях. Важливе значення в західній науці сьогодні посідають економічні праці, які містять не лише економічну, «еґоїстичну» (здобуття максимального прибутку), а й праці, які мають екологічний та соціальний вплив на суспільство.

Відновлення довіри населення до банків

Національний Банк виступає гарантом вкладів населення, в разі чого відшкодовують їх та виплачують компенсацію.

Перехід до пенсійного страхування

Відміна сплачування соціальних внесків із з/п

Запровадження програми успішного старіння на загальнодержавному рівні

Покращення медичного обслуговування
Запровадження страхової медицини

Рис. 3. Алгоритм вирішення проблеми старіння нації [власна розробка]

ВИСНОВКИ

Старіння нації є складним та багато комплексним явищем спричинене ситуацією в країні економічними, пенсійними та соціальними реформами, демографічною ситуацією, низьким рівнем життя. Дослідивши дану проблему, впливає ряд соціально-економічних факторів, що «страждають» від даного явища, зокрема зростання витрат пенсійних фондів, та соціальних виплат, нестача робочих місць, погіршення демографічної ситуації тощо. Результатом даного дослідження була розробка заходів, що сприяють мінімізації даної проблеми, або навіть її усуненню: відновлення довіри до банків, започаткування пенсійного страхування, запровадження програми успішного старіння на загальнодержавному рівні.

Список використаних джерел

1. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2015 Офіційний сайт UNICEF [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/Lud_rozv_2013.

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] //Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Населення України: Імперативи демографічного старіння [Електронний ресурс] / С.Ю. Аксьонова, Б.О. Крімер, І.О. Курило [та ін.]. – Київ: Адеф-Україна, 2014. – 285 с. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/2014_Naselennya.pdf (Дата перегляду: 23.09.2015).

4. Терещ В.М. Депопуляція в Україні: детермінанти, особливості та наслідки: автореф. дис... канд.екоп.наук 08.00.07 / Терещ Валентина Миколаївна; Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2011. – 20 с.

5. Фойгт Н.А. Державне управління охороною суспільного здоров'я в умовах демографічного старіння в Україні / Н.А. Фойгт. – Київ: ДКС Центр, 2011. – 319 с.

6. Корчун В.С. Демографічні аспекти економічного розвитку сучасної цивілізації / В.С. Корчун // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер. Міжнар. відносини. – 2012. – № 20. – С. 17–20.

7. Палій О.М. Взаємозв'язок демографічного та людського розвитку / О.М. Палій // Демографія та соц. економіка. – 2013. – № 2. – С. 116–125.

8. Aisa R. Population aging, health care, and growth: a comment on the effects of capital accumulation [Electronic resource] / R. Aisa, F. Pueyo // J. Popul. Econ. – 2013. – Vol. 26, N 4. – P. 1285–1301. – Way of access: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b3584ac0-157b-4a78-ae1f-4494f32105e7%40sessionmgr112&vid=6&hid=110>

9. Melnychuk D.P. Demographic processes in the XXI century: the specific features and peculiarities of impact on the sphere of human capital / D.P. Melnychuk // Демографія та соц. економіка. – 2014. – № 1. – С. 48–58.

10. Курило І.О. Демографічні процеси та структури в Україні: сучасні регіональні особливості // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2014. – № 10 (2). – С. 141–148.